

II. SOĞUK SAVAŞ VE KIRIM'DAKİ JEO-STRATEJİK GAMBİT: RUSYA'NIN STRATEJİK DERİNLİĞİ BAĞLAMINDA KIRIM'IN İŞGALİ VE KIRIM TATARLARI

Doç. Dr. Sezai ÖZÇELİK

Çankırı Karatekin Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
Uluslararası İlişkiler Bölümü

Özet

2014 Kırım'ın işgali ve Kırım Krizi birçok uluslararası ilişkiler uzmanı tarafından "II. Soğuk Savaş" yada "Yeni Soğuk Savaş" olarak tanımlanmıştır. Bu çalışmada 2014 Kırım Krizi jeo-stratejik kavramlar ve yaklaşımlar kullanılarak açıklanarak Kosova örneğinin Kırım'a etkisi ve Rusya'nın stratejik derinlik kavramları ele alınacaktır. İlk olarak, Kırım Krizi real-politik ve jeo-politik yaklaşımlar çerçevesinde incelenecektir. Bu çerçevede Karadeniz ve Kırım bölgesinin jeo-politik, jeo-stratejik ve jeo-ekonomik önemi özellikle Türkiye, Rusya ve Ukrayna bağlamında incelenecektir. İkinci olarak, Kosova örneği derinlemesine analiz edilerek nasıl Putin Rusya'sı tarafından Kırım'ın işgaline zemin hazırlamak için kullanıldığı açıklanacaktır. Üçüncü bölümde, Rusya'nın stratejik derinliğinin Kırım'da uygulanıp uygulanmadığı mercek altına alınacak ve Putin tarafından başarılı şekilde uygulanan melez savaş (hybrid war) kavramının Kırım'da uygulanması ve buna karşı alınabilecek önlemler sıralanacaktır. Son bölüm ise Kırım'ın işgalini Kırım Tatarları'nın bakış açısından ele almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kırım Tatarları, Kırım İşgali, Rusya, Ukrayna, Türkiye.

Giriş

Kırım'da 18 Mayıs 1944 yılında yaşadıkları "Sürgün" etnik temizliği sonrası, Kırım Tatarları, 1989 yılından itibaren Kırım'a dönmüşlerdir.¹ Kırım'da yaşayan Kırım Tatarlarının en önemli sorunu, özerk statüye sahip Kırım'da, Ukrayna devletinin egemenliği altında marjinalleştirilmeleri ve etnik kimlik ihtiyaçlarının tatmin edilmemesidir. Kırım Tatarlarının kültürel hakları tanınmamakta ve baskılanmaktadır.² Kırım'daki Rus ve Ukrayna asıllı vatandaşlarla karşılaştırıldığında, Kırım Tatarları, eşit haklara sahip olmadıklarını düşünmektedirler. Ayrıca yıllarca maruz kaldıkları baskıları da, "psikolojik seçilmiş travmalar"³ olarak yaşamaya devam etmektedirler.

Kırım, günümüzde yeniden Rusya ile Batı arasında yaşanan rekabetin yoğunlaştığı bir bölge haline gelmiştir. Bu kez Osmanlı Devleti'nin yerine Ukrayna, Rusya'nın Batı ile arasındaki direnç noktası oldu. Ukrayna'nın Batı'yla yakınlaşma girişimleri, ülkesindeki Rusya yanlıları ile Batı taraftarlarını karşı karşıya getirdi. Rusya'nın duruma müdahil olmasıyla birlikte, artan çatışmada, Batılı devletler, savaştan çok diplomasi ve yaptırımlar üzerinden Rusya'yı sınırlandırabilmenin yollarını aramayı tercih ettiler.

Bu çalışmada 2014 Kırım Krizi jeo-stratejik kavramlar ve yaklaşımlar kullanılarak açıklanarak Kosova örneğinin Kırım'a etkisi ve Rusya'nın stratejik derinlik kavramları ele alınacaktır. İlk olarak, Kırım Krizi real-politik ve jeo-politik yaklaşımlar çerçevesinde incelenecektir. Bu çerçevede Karadeniz ve Kırım bölgesinin jeo-politik, jeo-stratejik ve jeo-ekonomik önemi özellikle Türkiye, Rusya ve Ukrayna bağlamında incelenecektir. İkinci olarak, Kosova örneği derinlemesine analiz edilerek nasıl Putin Rusya'sı tarafından Kırım'ın işgaline zemin hazırlamak için kullanıldığı açıklanacaktır. Üçüncü bölümde,

- 1 İdil P. İzmirlili ve Sezai Özçelik, ""Sources of Ethnic Conflicts and Conflict Resolution in Crimean Peninsula: Deportation (Sürgün), Repatriation and Crimean Tatars, **The Journal of Turkish Weekly**, August 18, 2005, <http://www.turkishweekly.net/2005/08/18/article/sources-of-ethnic-conflicts-and-conflict-resolution-in-crimean-peninsula-deportation-surgun-repatriation-and-crimean-tatars>
- 2 Sezai Özçelik, "Analysis of The Crimean Tatars Situation During the Occupation Of Crimea By Russia in 2014 with the Conflict and Peace Studies Approach", **E-Journal of Law**, vol.1, no.1, June 2015, ss. 11-19. http://e-journaloflaw.org/analysis_of_the_crimian_tatars_situation_during_the_occupation_of_crimea_by_russia_in_2014_with_the_conflict_and_peace_studies_approach_haberi_5.html
- 3 Sezai Özçelik, "Border Creation in Cyprus: Contested History and the Psychodynamic Perspective of Vamik Volkan", **Peace and Conflict Review**, Summer 2013, vol. 7, no. 2, ss. 1-11. <http://www.review.upeace.org/images/pcr7.2.pdf>

Rusya'nın stratejik derinliğinin Kırım'da uygulanıp uygulanmadığı mercek altına alınacak ve Putin tarafından başarılı şekilde uygulanan melez savaş (hybrid war) kavramının Kırım'da uygulanması ve buna karşı alınabilecek önlemler sıralanacaktır. Son bölüm ise Kırım'ın işgalini Kırım Tatarları'nın bakış açısından ele almaktadır.

Rusya-Ukrayna-Türkiye Üçgeninde Kırım ve Karadeniz

Uluslararası güvenlik açısında Karadeniz bölgesi birçok açılarından önemlidir. İlk olarak, Karadeniz'e komşu birçok bölgede donmuş çatışmalar bölge güvenliği açısından tehdit oluşturmaktadır. İkincisi, yumuşak güvenlik tehditleri özellikle narkotik, insan ve silah ticareti ile terörizm faaliyetleri bölgenin bir diğer güvenlik sorunudur. Üçüncü olarak Karadeniz jeo-ekonomik önemi artan özellikle Rus ve Hazar havzasının doğal gaz ve petrol gibi kaynakların Avrupa pazarlarına dağıtımında önemli bir yere sahiptir. AB ve NATO ülkelerinin enerji güvenliği açısından bölgenin Hazar ve Orta Asya hidro-karbon kaynaklarına yakın olması stratejik önemini arttırmaktadır.⁴

Türkiye ile Ukrayna'yı, jeo-stratejik olarak birbirine bağlayan coğrafi unsurlar, Karadeniz ve Boğazlardır. Karadeniz'e kıyısı olmayan, özellikle Amerika gibi Batılı güçler, Karadeniz'i deniz olarak görmektedir. Uluslararası Deniz Hukukuna göre, deniz olan Karadeniz'de Amerikan gemilerinin, özellikle savaş gemilerinin serbestçe Boğazlardan geçerek Karadeniz'de görev yapması, Amerika'nın bu bölgeye ilişkin dış politika amaçlarından biridir. Öte yandan, başta Rusya olmak üzere, diğer ülkeler, Karadeniz'i deniz olarak değil, göl olarak görmektedir. Rusya'ya göre, sadece Karadeniz'e kıyısı olan ülkelerin (Rusya, Gürcistan, Türkiye, Bulgaristan, Romanya ve Ukrayna) savaş gemileri Karadeniz'i kullanabilmelidir. Şüphesiz Karadeniz'deki en önemli deniz üssü Akyar (Sivastopol), Kırım bölgesi, Rusya tarafından işgal edilmeden önce, Ukrayna toprağı olduğu dönemlerde bile, Rusya'nın egemenliği altındaydı.⁵

4 Sezai Özçelik, "Karadeniz'deki Rus ve ABD Güçlerine Uzman Bakışı", **TÜRKSAM İNFOGRAFİK**, 07 Mart 2014, <http://www.turksam.org/tr/haberin-yorumu-detay/978-karadeniz-deki-rus-ve-abd-guclerine-uzman-bakisi>

5 İdil P. İzmirli ve Sezai Özçelik, "The Preventive Diplomacy, Conflict Prevention and Ethnic Conflicts in the Black Sea Region: The Case of the Crimean Tatars", **Uluslararası Hukuk and Politika (Review of International Law and Politics)**, Vol:1, No: 4, Fall 2005, ss. 102-123, <http://www.usak.org.tr/dosyalar/dergi/iJz5hixpI2PN5C0jGCSi4CC6L137eR.pdf>

Türkiye açısından tarihi, coğrafi, güvenlik ve ekonomik çıkarları nedenleri ile Karadeniz çok önemli bir bölgedir. Kafkasya’da birçok kere karşı karşıya gelen Rusya ve Osmanlı Devleti, aynı zamanda Karadeniz’de egemenliklerini tesis etmek için uzun süreli çatışma ve savaş ortamında ilişkilerini sürdürmüştür. Karadeniz, her zaman Türkiye ile Rusya arasında gri bölge olmuştur. Çoğu zaman işbirliğine dayalı ilişkilere dayalı olsa da, Karadeniz’in güvenliğini sağlamak ve Rus Çarlığı’na dayanan Sovyet yayılmacılığını durdurmak için Türkiye’nin NATO üyesi olduğunu unutmamak gerekir.

Türkiye, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü dışında, güvenlik bağlamında Karadeniz Deniz (Donanma) İşbirliği Görev Grubu (BLACKSEAFOR) ile Karadeniz Harmoni adlı iki bölgesel oluşumun kurulmasına ön ayak olmuştur. BLACKSEAFOR, 2001 yılında Karadeniz’e kıyıdaş olan Bulgaristan, Romanya, Gürcistan, Rusya, Ukrayna ve Türkiye’nin katılımı ile resmi olarak kurulmuştur. Karadeniz’deki bu askeri gücün görevleri arasında arama-kurtarma operasyonları, insani yardım sağlama, çevre koruma, deniz mayınlarının temizlenmesi, iyi-niyet ziyaretleri ve karşı-terör operasyonları yer almaktadır. BLACKSEAFOR komuta yetkisi, altı ayda bir katılan devletler arasında rotasyona göre değişmektedir. Karadeniz Harmoni ise, Türkiye’nin inisiyatif alması ile 2004’te terör ve asimetrik tehditlere karşı hayata geçirilmiştir. Rusya, sürekli olan bu deniz operasyonuna Aralık 2006’da katılmıştır. Türkiye’nin liderliğinde kurulan bir diğer Karadeniz deniz güvenliği oluşumu, komuta üssü Bulgaristan’ın Burgas şehrinde olan Karadeniz Bölgesel Komuta ve İletişim Merkezi’dir.⁶ Ukrayna Deniz Kuvvetleri Komutanlığı’na ait Slavutych adlı U510 komuta gemisi, Nisan 2010’da BLACKSEAFOR gücü ile denizde tatbikatlara katılmıştır.⁷

Rusya ile Ukrayna arasındaki rekabet ve çatışmacı politikalara karşı, Ukrayna dış politikası, “güç dengesi” yaklaşımına dayanmaktadır. ABD ve Avrupa, bu güç dengesi politikasının önemli parçasıdır. Karadeniz bölgesinde, Ukrayna ile komşu olan Türkiye, önemli “stratejik ortaklık” ülkesidir. Ukrayna’nın bağımsız olmasından önce, Türkiye ile Sovyetler Birliği içinde yer alan Ukrayna Sovyet Cumhuriyeti arasındaki ilişkiler, sıcak ve yakın olarak tanımlanmaktaydı.

6 Andrew Cottey, “The Other Europe: Regional Security Governance in Europe’s East”, (der.) Shaun Breslin ve Stuart Croft, **Comperative Regional Security Governance**, New York: Routledge, 2012.

7 Blackseafor donanması İstanbul’da, <http://www.denizhaber.com.tr/blackseafor-donanmasi-istanbulda-haber-34456.htm>.

Soğuk Savaş sonrası Ukrayna açısından Türkiye ile iyi ilişkiler kurmak Ankara-Kiev-Bakü jeopolitik üçgenin kurulması ile Karadeniz bölgesinde Ukrayna'nın politik ve ekonomik fırsatlar sağlaması açısından önemlidir. Ukrayna'nın bu politikayı izlemesi, Amerika'nın bu bölgede Türkiye, Azerbaycan ve Polonya gibi öncelikli stratejik ortakları yoluyla oluşturduğu blokta yer almasına sağlayacaktır. Ukrayna, Amerika'nın Baltık'tan Karadeniz'e uzanan bölgedeki stratejik çıkarları için gerekli jeostratejik bağlantının bir halkasıdır. Bu sebepten Amerika'nın Ukrayna toprak bütünlüğü ve istikrarını koruması temel politikası olmuştur. Rusya'nın stratejik çıkarları ise Ankara ile Kiev arasında işbirliğinin artması ve ilişkilerinin güçlendirilmesinin süreçlerini durdurmak ve sekte uğratmaktır.⁸

Rusya'nın dış politikası, temelde Avrasyacılık ve inşacılık kuramı üzerinden açıklanmaktadır. Kırım'ın Rusya tarafından işgalini, dış politika analizi ile strateji ve coğrafi unsurlarla analiz etmek ve "Çifte Çevreleme Politikası"⁹ kavramını, Rusya'nın Türkiye ile ilişkileri bağlamında kullanmak yerinde olur. Bu politikanın bir ayağı, Kırım'ın, Rusya tarafından işgali ise; diğer ayağı, Suriye'de Rusya'nın askeri varlığıdır. Sivastopol'deki Karadeniz Donanması, çifte çevreleme politikasının önemli dış politika aracı ise, Akdeniz'de bu rolü Rusya'nın 5nci Eskadra Filosu oynamaktadır. Soğuk Savaş yıllarında, Amerika'nın Doğu Akdeniz'deki 6ncı Filosu, Akdeniz'de bulunan müttefikleri sayesinde, Rusların 5nci Eskadrasına göre daha avantajlı konumdaydı. Sovyet Rusya zamanında, Arnavutluk'ta Paşa Limanı'nda bulunan Rus donanma üssü, 1961'de boşaltıldıktan sonra, Sovyet askeri danışmanları, Mısır'ı 1976'da terk etmek zorunda kalmıştır. Günümüzde hala Rusya'nın kullandığı Suriye'ye ait Tartus liman şehri, Sovyetler Birliği döneminden beri, 5nci Eskadra Filosu için Akdeniz'de önemli ikmal noktalarından biri olmuştur. Putin'in 1999 iktidara gelmesinin ardından, Akdeniz'de Rus donanma gücünün arttığı görülmüştür. 2001 yılında kabul edilen "2020 yılına kadar Rusya Federasyonu'nun Donanma Doktrini" belgesine göre, Baltık Denizi, Karadeniz ve Azov Denizi dışında, Akdeniz havzasının, Rusya'nın etki alanında olduğu belirtilmiştir.¹⁰

8 Tor Bukkvoll, "Ukraine and the Black Sea Region", (der.) Tunç Aybak, **Politics of the Black Sea: Dynamics of Cooperation and Conflict**, Londra: I.B. Tauris, 2001, s. 90.

9 Sezai Özçelik, "Kırım'ın İşgali Ekseninde Rusya-Türkiye-Ermenistan İlişkileri: Rusya'nın Çifte Çevreleme Politikası", **Türk-Ermeni İlişkilerinin Bölgesel Politikalara Etkisi (19. Yüzyıldan Günümüze) Uluslararası Sempozyumu**, 12-14 Mayıs 2016, Bitlis, Atatürk Araştırmaları Merkezi Başkanlığı.

10 Pavel Shlykov, "Russian Foreign Policy in the Eastern Mediterranean since 1991", Spyridon N. Litsas ve Aristotle Tziampiris, **The Eastern Mediterranean in Transition: Multipolarity, Politics and Power**, London: Routledge, 2015, ss. 33-34.

Donanma gücü olarak 5nci Eskadra'nın bulunması ve Suriye'deki Tartus deniz üssünün kullanılması, Ruslar açısından Akdeniz'deki şu kısıtlılıkların önüne geçecektir. Birincisi, Akdeniz'de Ruslar'ın kullanabileceği liman sayısı kısıtlıdır. İkincisi, Akdeniz'de deniz üzerinde donanmanın ikmal ve bakım ihtiyaçlarını gidermek güçtür. Üçüncüsü, Akdeniz Rus donanması açısından ana üslerinden uzakta yer almaktadır. Dördüncüsü, 1936 Montrö Sözleşmesi'ne göre, Rus gemilerinin Akdeniz'e sık çıkması mümkün değildir. Sonuncu olarak, Akdeniz'de, Rusların işbirliği ya da ortak tatbikat yapacağı donanma gücü çok azdır. Suriye'nin, Rusya'nın Doğu Akdeniz'deki müttefiki olması, bu açılardan çok önemlidir.¹¹

Kosova Örneği ve Kırım

Kosova 2008'de bağımsız olmasına giden yol aslında 1999 yılında başlayan olayların neticesidir. Hatta Kosova çatışmasını eski Yugoslavya'nın bölünmeye başladığı 1989'a kadar götürebiliriz. Peki Kosova örneği uluslararası ilişkiler için niye kabus olmuştur?

Kırım açısından olaya bakarsak; Kosova örneğini Kırım'da kullanarak Rusya, yasadışı işgal ve ilhakını uluslararası hukuk açısından haklı göstermeye çalışmıştır. 2014 yılı Mart ayında Kırım Parlamentosu diğer adıyla the Verkhovna Rada of Crimea bağımsızlık ilanı için ilk önce 30 Mart'ta yapılması istediği "sözde halkoylaması"nı 16 Mart 2014 Pazar günü gerçekleştirmiştir. "Sözde halkoylaması" öncesi yayınlanan "Bağımsızlık Bildirisi" olarak anılan belgeye göre, Kırım Parlamentosu şu ifadelerle yer vermektedir: "Otonom Kırım Cumhuriyet Parlamentosu ve Sevastopol Şehir Konseyi olarak 22 Temmuz 2010 tarihli Birleşmiş Milletler Uluslararası Adalet Divanı (UAD) kararında belirtildiği gibi Kosova'nın statüsünü teyit eden belgelerde ve diğer uluslararası belgeler ile Birleşmiş Milletler Şartı'na uygun olarak Parlamento'nun aldığı bir ülkenin tek taraflı bağımsızlığını ilan etmesi kararı uluslararası normları ve kuralları ihlal etmemektedir."¹²

Kırım Parlamentosu'nun o tarihte verdiği uluslararası hukuka aykırı bu

11 Nadia Alexandrova-Arbatova, "Naval Arms Control in the Mediterranean: A Soviet Perspective", Andreas Fürst, Volker Heise, Steven E. Miller, **Europe and Naval Arms Control in the Gorbachev Era**, New York: Oxford University Press, 1992, s. 198.

12 Sezai Özçelik, "Kırım'daki Son Gelişmelere Uzman Bakışı", **TÜRKSAM INFOGRAFİK**, 12 Mart 2014, <http://www.turksam.org/tr/haberin-yorumu-detay/996-kirim-daki-son-gelistmelere-uzman-bakisi>

bağımsızlık kararı özellikle Kosova bağlamında değerlendirmek gerekir. Burada önemli olan nokta, Kırım Parlamentosu'nun bu kararı alırken Kosova'ya örnek göstermesi özellikle BM UAD'nın Kosova konusunda ilk defa olarak Divan'ın görüş bildirmesi için gündeme aldığı, tek taraflı bağımsızlık ilanıdır. Kosova ile Sırbistan Cumhuriyeti arasında çatışma konusu olan Kosova Bölgesi hakkında Divan tavsiye görüşünü 4'e karşı 10 olumlu oyla almıştır. Bu karara göre, Kosova'nın 17 Şubat 2008 tarihinde tek taraflı olarak aldığı bağımsızlık ilanı kararı, genel uluslararası hukuk kurallarını ihlal etmemektedir. Ayrıca bu bağımsızlık kararının BM'in 1244 sayılı Güvenlik Konseyi (GK) kararının da ihlali anlamına gelmemektedir. 1244 sayılı GK kararı Kosova'nın son statüsü hakkında bir tanımlama içermediği için Kosova Parlamentosu'nun aldığı bu karar uluslararası normlara UAD tarafından uygun bulunmuştur.

UAD bu kararı alırken başta Sırbistan Cumhuriyeti ve Kosova olmak üzere değişik ülkeler görüş bildirmiştir. Burada ilginç olan nokta 08 Aralık 2009 tarihinde UAD önünde Rusya Federasyonu (RF)'nin görüşlerini bildiren RF Hollanda Büyükelçisi Kirill Gevorgian şu noktalara dikkat çekmiştir:

1- Genel uluslararası hukuk, Kosova'nın bağımsızlık ilan etmesini önlemektedir. Bunun sebebi, Kosova halkının self-determinasyon hakkı bulunmaktadır.

2- Rusya "tek taraflı bağımsızlık ilanı uluslararası hukukun ihlali" olmadığına dair diğer ülkelerin iddialarını ret etmektedir. Ayrıca BM GK'inin Kuzey Kıbrıs ve Rodezya'nın bağımsızlık ilanlarını yasa-dışı ilan ettiğini de hatırlatmaktadır. Unutulmamalıdır ki, ayrılma hakkı sadece koloniler çerçevesinde tanınmış bir haktır.

3- 1990'lı yıllarda Kosova Arnavutları'nın insan haklarının ihlal edildiği gerekçesi 2008 yılında tek taraflı bağımsızlık ilanını haklı göstermektedir.

4- BM GK 1244 sayılı kararı, BM Genel Sekreteri'nin özel temsilcisi olan MarttiAhtisaari'nin taraflar arasındaki müzakereleri sonlandırması ve tek çözüm olarak bağımsızlık ilanını göstermesi ile geçerliliğini yitirmemiştir. Kosova Arnavutları'nın temsilcisi SkenderHyseni "müzakerelerin Sırbistan'ın bağımsızlığı kabul edip etmemesi ile alakalıdır" tezine karşı GevorgianAhtisaari'nin müzakereler sonucunda başarısız olmasının sürecin sonu olduğu anlamında gelmediğini belirtmiştir.

5- Biz birçok kere uluslararası hukukun hukuk olmadığını ve uluslararası

ilişkilerde emsal teşkil etmediğini ve gücün hukuk olduğunu belirtmektedir. Kosova'nın tek taraflı bağımsızlığını ilan edilmesinin ret edilmesi uluslararası hukukun hala etkin ve etkili olmasını göstermesi için bir şans olacaktır.¹³

Kırım Parlamentosu'nun tek taraflı bağımsızlık kararının bildirisinde BM UAD Kosova konusunda aldığı tavsiye kararı ile paralellik kurması ilginçtir. Kosova'nın bağımsızlığını ilan etmesi ile Batılı devletlerinin görüşlerini uzun uzun burada belirtmek ve uluslararası hukuk açısından bir ilk olan Kosova'nın bağımsızlığının UAD görüş bildirmesi üzerinde analiz yapmak amacıyla değiliz. Bir diğer önemli husus, Batılı devletlerin dışında Çin gibi BM GK daimi üyesi olan ülkenin görüşlerine burada değinmek gerekir. Şüphesiz Kırım Krizi konusunda Çin'in ne düşündüğü çok önemlidir. Suriye Krizi'nde olduğu gibi Çin'in tutumu belirleyici olmuştur.

Kosova konusunda Çin'in görüşlerinin Rusya Federasyonu benzer olduğunun altını çizmek ile yetinmenin yanında bunun Doğu Türkistan ile bağlantılı olduğunu da belirtmek gerekir. Uluslararası ilişkilerde devletler çoğunlukla öncelikle kendi çıkarlarını düşünerek hareket ederler. Çin'in öncelikli birincil çıkarı, toprak bütünlüğünü sağlamaktadır. Doğu Türkistan ile Kosova'nın benzer en önemli yanı, ikisi de Birleşmiş Milletler'in olmazsa olmazı olan ülkelerin toprak bütünlüklerine saygı duyulması ilkesine aykırı durumlar olmasıdır. Bu yüzden Çin'in Batı ile ilişkilerini bozmak özellikle Amerika ve Avrupa Birliği ile olan sağlam ilişkilerinden etkilenmemek adına Kosova konusunda Batı yanlısı tutum alması düşünülebilirdi. Ancak Çin daha hayati önemde gördüğü toprak bütünlüğünü korumak yani Doğu Türkistan için örnek olmaması adına Kosova'nın bağımsızlığı konusunda Rusya ile aynı perdeden sesini yükseltmiştir.

Buna benzer bir durum Ukrayna için de söz konusu olmuştur. Kırım'ı Rusya'ya kaptırmış olan Ukrayna, topraklarının bir bölümünü olan Donetsk ve Luhansk'ta Rus yanlılarına karşı güç mücadelesi vermektedir. Ukrayna ilginç bir şekilde Kosova'nın 2008'de ilan ettiği bağımsızlığını tanımamıştır. Çünkü Kırım örneğinde görüleceği üzere Kosova'nın bağımsızlığı tanımak Kırım'ın da kendi kaderini tayin etme hakkı çerçevesinde bağımsız olmasının önünü açacaktır. Zaten 2014'ten sonra yaşanan olaylar sözde bağımsızlığın hemen ardından Rusya'nın yasadışı işgal ve ilhakının yaşanmasına yol açmıştır.

13 Sezai Özçelik, "Kosova Kabusu ve Kırım", 26 Mart 2016, Kırım Haber Ajansı Fikir Yazıları, <http://qha.com.ua/tr/fikir-yazilari/kosova-k-busu-ve-kirim/143884>

Ukrayna açısından temel çıkar, toprak bütünlüğünün sağlanmasıdır. Bu çıkarın birincil önceliğini olduğunu gösteren diğer bir olay, Şubat ayında yaşandı. Türkiye Şubat ayında PYD ile mücadele etmekte ve bunun için Suriye'ye müdahale etmekteydi. Ukrayna 2017 yılına kadar BM Güvenlik Konseyi'nin 15 üyesinden biriydi. Rusya BM Güvenlik Konseyi'nde Türkiye'nin Suriye'ye müdahalesi ile ilgili oylama yapılmasını istemişti. Bu oylamada Ukrayna, Rus jetinin düşürülmesini defalarca kendi televizyonlarında göstermesine rağmen BM GK Suriye ile ilgili Türkiye'yi kınayan oylamada Rusya ile birlikte hareket etmiştir. Türkiye ile Ukrayna nerede ise Rus uçağının düşürülmesinden sonra "stratejik kardeşlik" diyebileceğimiz bir ilişkiye girmiştir. Buna rağmen Ukrayna'nın niye Türkiye safında yer almadığı sorulabilir. Bunun cevabı, devletlerin en önemli ulusal çıkarı olan yaşamlarını sürdürme ve güvenliklerini sağlama ihtiyacıdır. Bu ihtiyacı tatmin etmek için devletlerin toprak bütünlüklerinin bozulmaması ve güven altına alınması gerekmektedir. Kosova olayı gibi Suriye'nin parçalanması dünyadaki birçok ülke için kabus senaryosu haline gelmiştir. Devletler yeni Kosovaların yaşanmasını istemiyorlardı. Çünkü bunun Kırım gibi bir başka devletin egemenliği altındaki toprakların, Ruslar tarafından yapıldığı gibi işgal edilmesi, halkoylaması yoluyla "Münih Uzlaşması" örneğindeki gibi ilhak ile sonuçlanabilmektedir. Ukrayna ve Kırım Tatarları açısından Rusya, kendi topraklarına saldıran bir ülkedir. Kırım dışında Doğu Ukrayna topraklarını işgal eden ülke Rusya gözükmektedir. Türkiye'nin Suriye'de PYD'ye karşı "saldırması", Ukrayna açısından aynı şekilde değerlendirilmektedir. Ukrayna açısından en önemli ulusal çıkarı, toprak bütünlüğü ve ulusal güvenliğinin güvence altına alınması için bu konuda, Türkiye'yi karşısına alması ve BM Güvenlik Konseyi'nde aleyhine oy kullanması doğal karşılanmalıdır. Üçüncü nokta, Kiev PYD konusunda, kendisine daha yakın gördüğü Batı ve ABD safında yer alması beklenen bir durum olarak ortaya çıkmaktadır.

Sonuç olarak, Kosova örneği ilk başta Ruslar tarafından karşı çıkılmasına rağmen dünya sisteminin şu anki konjektüründe özellikle Kırım özelinde Kremlin'in dış politika amaçlarına uygun olarak kullanılmaktadır. Sırbistan'dan ayrılarak Kosova'nın bağımsız olması ve bu sürecin BM Güvenlik Konseyi kararı olmadan NATO, ABD ve AB tek taraflı harekete etmesi sonucu ortaya çıkmıştır. Elbette Kosova'ya müdahale edilmesi 21nci yüzyılın başında 1999 yılında itibaren daha fazla kabul görmeye başlayan "koruma sorumluluğu" (R2P) ile yakından alakalıdır. Aynı şekilde Ruslar, uluslararası hukukta artan bir şekilde gündeme getirilen koruma sorumluluğunu Kırım'da kendi dış politika doktrini çerçevesinde uygulayarak istediği sonucu elde etmiştir.

Rusya'nın Stratejik Derinliği

Dış politika analizinde en çok kullanılan terimlerden biri olan “Stratejik Derinlik” bir bakımda Putin tarafından Kırım ve Suriye politikaları ile uygulanmaktadır. Rusya ve Putin adeta Davutoğlu'nun kitabının okumuşçasına uluslararası ilişkilerdeki “inşacı kuram” ile “realism” karışımı bir dış politika-yı özellikle II. Çeçenistan Savaşı sonrası uygulamaya başlamıştır. Rusya'nın stratejik derinlik politikasının fikir babası ise Alexander Dugin'dir. Gerçekte Davutoğlu ile Dugin arasında benzerlik var mıdır? Türk stratejik derinliği ile Rus stratejik derinliği karşılaştırılabilir mi? Dugin ile Davutoğlu'nun bir farkı, Davutoğlu kendi stratejik derinlik tezini dış politika danışmanı, dışişleri bakanı ve en son olarak da başbakan olarak pratikte uygulama imkanını da bulmuştu.

Davutoğlu Stratejik Derinlik kitabında şunu belirtmektedir: “Bir ülkenin stratejik bilinci tarihe, stratejik planlamaları ise bugünkü realitelere dayanmak zorundadır.”¹⁴ Kırım, Putin'in hem geçmişten gelen stratejik bilincinin en önemli kilometre taşı olmuş hem de günümüzdeki stratejik planlamalarının merkezinde yer almıştır. Davutoğlu'nun ikinci altını çizdiği konu, yabancılaşmadır. Laing'in alıntı yapan Davutoğlu'na göre yabancılaşan kişi ilk önce kendi vücudu ile yabancılaşmakta daha sonra “şahsi süreklilik unsurlarını da kaybetmektedir.” Zaman içinde kendini sürekli olarak kendi dışında tanımlanmış sahte benlik (false-self) ile algılamaktadır.¹⁵ Rusya'da Soğuk Savaş sonrası oluşan kendi benliğine yabancılaşmıştır. Bu yabancılaşma sonucu Putin ortaya çıkmış ve Rusya eskiden kendine ait olan topraklar üzerinde hak iddia etmeye başlamıştır. Bu yabancılaşmanın önünü almak adına askeri müdahaleyi de içeren tüm seçenekleri Putin Rusya'sı kullanmıştır. İlk önce, Çeçenistan meyvesini veren bu “müdahale kültürü”, daha sonra Gürcistan en son olarak da Kırım'da yabancılaşmanın önüne geçilmesinde önemli yol almıştır. Hatta Rusya bu yabancılaşmayı eski “Yakın Doğu” Politikası'nın ötesine de taşıyarak eski Sovyet uydu devletlerine uzanan örneğin Suriye'deki çatışmaya doğrudan taraf olma şeklinde kendini gösteren bir duruma evrimleşmiştir. Sanılanın aksine, Rusya'yı ekonomik kayıplar bile durdurmayacaktır. Kırım'ın işgal edilmesinin ardından Moskova Borsası'nda yaşanan bir günlük kayıp 72 milyar dolardır. Ekonomik kayıplar, sanılanın aksine Putin Rusya'sını dize getirmemiştir. Türkiye, stratejik derinlik ve “kimlik” temelli dış politikası sonucu

14 Ahmet Davutoğlu, **Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu**, İstanbul: Küre Yayınları, 2001, s. 10.

15 y.a.g.e., s. 59.

Suriye’de bataklığa saplanarak, Ortadoğu politikasında 180 derecelik dönüş yapamamaktadır. Aynı şekilde, Rusya Kırım’da görüldüğü gibi kendi stratejik derinliğini uyguladığı Ukrayna’da krizi turmandırmaya devam edeceği tahmin edilmelidir.

Kosova’da Batı’nın özellikle NATO eliyle yaptığı askeri müdahale Rusya tarafından hiçbir zaman hoş karşılanmamıştır. Daha sonra 11 Eylül sonrası dönemde Amerika’nın Irak ve Afganistan’a uluslararası hukuku hiçe sayarak yaptığı müdahaleler ve Arap Sosyal Hareketleri döneminde Libya’da yaşananlar, Rusya açısından Kırım’ın işgalinde giden yolda Rus kamuoyunda gerekli desteği sağlayacak araçlar olmuştur.

Rus stratejik derinliği açısından Ukrayna önemlidir. Kendisini faşist olarak tanımlayan Alexander Dugin Rus stratejik derinliğinin ve Putinizm akımının fikir babasıdır. 1999 yılında iktidara gelen Putin 2012 yılında tekrar Rusya Devlet Başkanı seçildikten sonra teorik olarak 12 yıl daha iktidarda kalabilecektir. Bu durumda Putin’in iktidarı, Leonard Brezhnev (18 yıl) ve Çar Nikolas II (22 yıl) daha uzun olacaktır. Putinizm, Mussolinici Faşizm, Bonapartizm ve Berlusconiizm’in bir karışımı olarak ortaya çıkmıştır. Dugin’e göre, “Ukrayna, Rus Avrasyacılığının yumuşak karnı ve kırılğan bir geçiş noktasıydı. Sovyet sonrası toprakların tekrar Rusya’nın altında bir araya gelmesi savaşı aslında Kiev’in ele geçirilmesi için yapılacak savaşın sonucunda belirlenecektir”¹⁶ NATO’ya üye olmak isteyen Ukrayna’nın Avrupa Birliği’nin etki alanına ve Batı eksenine girmesini Dugin, Rusya’nın içine konulan “Truva Atı” olarak görmektedir. Davutoğlu açısından eski Osmanlı topraklarında nasıl kültürel ve dinsel olarak bağlarımız sayesinde etki alanı oluşturmamız gerekiyor ise Dugin’in bakış açısına göre, Ukrayna ile Rusya arasında dinsel, dilsel ve etnik olarak yakınlık bulunmakta ve bu yakınlık Rusya tarafından böl-yönet politikası çerçevesinde kullanılma imkanı vermekteydi. Kiev’deki Euromaidan gösterileri Putin’e hareket geçmesi için gerekli şartları sağlamıştır. Kış aylarının son günlerinde Rus ayısı kış uykusundan uyandı ve Kırım gibi Ukrayna kovanının en değerli balını bir pençe ile söküp aldı.

Davutoğlu’nun stratejik derinlik fikri, Türk dış politikasının pasif durumdan aktif hatta gerekirse pro-aktif duruma geçmesine dayanıyordu. 27 Mayıs darbesinden Özal’lı yıllara kadar geçen sürede Türkiye’nin dış politika bakışında radikal değişiklikler görülmemiştir. Davutoğlu ile birlikte Türkiye böl-

16 Marcel H. Van Herpen, *Putinism: The Slow Rise of a Radical Right Regime in Russia*, New York: Palgrave Publication, 2013, s. 84.

gede Batı'nın pasif bir denge unsuru olmak ve kendisine dayatılan politikaları uygulamak yerine yeni oyun planı hazırlayarak Atlantik-merkezli güçlere karşı çıkmaktaydı.

Dugin Avrasyacılığı da benzer şekilde Rusya'nın bölgede hareketli olmasını ve "Yeni Rusya"nın doğmasını istiyordu. Çarlık Rusyası ve Sovyet döneminde sonra yıkılan ve çöken imparatorluklar yerine Rusya Federasyonu ile tekrar eski günlere dönmek hatta Rus hegemonyası döneminin başlangıcını yapmak temel dış politika amacı haline gelmişti. Dugin Avrasyacılığı, Mac-Kinder'in Anakara teorisinde belirttiği gibi, Avrasya'yı kontrol eden tüm dünyayı kontrol eder tezine dayanmaktaydı. Rusya sadece bölgesel güç olmak istememekte küresel güç olma yolunda dünya açısından tehlikeli adımlar atmaktaydı. Bu riskli ve istikrarsız dönem Soğuk Savaş'ın iki kutuplu istikrarlı ve göreceli barış ortamına dönüş isteklerini arttırmaktadır. Kısacası, Rus stratejik derinliği III: Dünya Savaşı çıkma olasılığını arttırmaktadır. Kırım bu stratejik derinlik uygulamasının ilk örneği olarak, belki I. Dünya Savaşı'nın Saraybosna'da Sırp milliyetçisi Gavrilo Princip'in silahında çıkan kurşunun dünya tarihini değiştirmesine benzer etkisi olabilecektir. Putin ilk önce Çeçenistan'da soykırım benzeri askeri uygulamaları ile Rusya'nın içerisinde birleşme ve istikrarı sağladı. Sonra yakın çevre politikası gereği Gürcistan örneğinde stratejik derinliği uygulamaya koyarak Batı'yı test etti. Bu test başarılı oldu. AB yaşanan ekonomik kriz, Putin'e Kırım'ı işgal etmesi için önemli fırsat yarattı. Eskiden Avrupa'yı ve Batı'yı dengeleyici politikalar uygulayan Putin, birden iç sorunları ve krizler meşgul olan Avrupa'yı, Suriye'deki mültecilerin Berlin kapılarına dayanması ile bir koz olarak kullanarak dış politikada etkisiz hale getirdi. Obama'nın Amerikası ise adeta Monroe Doktrini tekrar uygulayarak izolasyoncu bir politika izlemekteydi. Konjektürel olarak Putin stratejik derinliğinin uygulanmasında hiçbir engel bulunmamaktaydı. Gelecekte Rusya'nın geri adım atmasını değil daha saldırgan ve cüretkâr işgallerde bulunması beklenebilir. 2016 yılında Rio Olimpiyatları ile 2018'de Moskova'da Lujniki Stadında yapılacak Dünya Kupası final maçı gibi önemli spor olaylarında sonra III. Dünya Savaşı Putin'den beklenebilir.

Putin'in uygulamaya koyduğu melez savaş, dünyanın birçok bölgesinde uygulanmaktadır. Melez savaşta, bilgisayar korsanları bilgi iletişim sistemleri ve ağlarına saldırılar düzenleyerek Internet ve TV yayınları ile propaganda savaşı uygulamak ve sofistike ve akıl almaz terörist saldırılar kullanılabilir. Örneğin, Rusya Federasyonu hackerları Amerikan banka ve şirketlerine

sanal saldırılar düzenlemektedirler. Belki Türkiye'deki 50 milyon Türk vatandaşın TC numarasının çalınmasının altında melez savaş taktiği bulunabilir. Amerika'da Rusça yayın yapan TV sayısı azımsanmayacak derecede çoktur.

Putin'in melez savaş taktikleri için yeni bir tanımlama "Sezar Deliliği" olabilir. Buna benzer davranışlar gösteren dünyada Nero, Caligula ve Alman Kayser William II bulunuyordu. Sezar Deliliği'ni özetleyen Latince deyim şudur: Omnia licet. Yani her şeye izin var. Putin'de bu potansiyel bulunmaktadır. 2014 yılı Ağustos ve Ekim ayları arasında üç kere Putin, Rusya'nın gerekirse nükleer silah kullanacağını dillendirmiştir. Aslında Putin'in konuşmalarını iyi takip etmek gerekir. 2014 yılı Ekim 24'ünde Sochi'de yapılan Valdai Kulübü toplantısında yaptığı konuşmada Putin, Amerika'yı büyük bir nefretle ve kinle yerden yere vurmıştır. Putin'in melez savaşı bir tür "mini Soğuk Savaş" olarak nitelendirilebilir. Türkiye bu melez savaş ve "mini Soğuk Savaş" ile ilgili strateji ve taktik uygulamalarında çok gerilerde bulunmaktadır. Bazı öneriler şunlar olabilir:

- Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT) içinde Putin'in bu kirli melez savaşı ile mücadele edecek bir birim kurulmalıdır.
- Ayrıca iç istihbarata yönelik bu iş için özel birim kurulmalıdır. FBI benzeri bir yapılanma kurulup parasal ve yetki olarak donatılmalıdır.
- Putin'in bu melez savaşına karşı sadece Rusça konuşan dışişleri yada istihbarat uzmanları yeterli değildir. Ruslar gibi düşünebilecek dil bilmenin ötesine geçebilecek uzmanlara ihtiyaç bulunmaktadır.
- Türkiye içinde Putin Rusyası yanlılarına karşı geç kalınmadan etkilerini azaltmaya yönelik tedbirler alınmalıdır.
- Putin yanlısı TV kanalları (Russia Today) ve internet haber sitelerine (sputniknews) ve Putin'in propaganda savaşına karşı anti-Putin kanallar desteklenmelidir.
- Ukraine Today adlı İngilizce kanalında Ukrayna'nın politikaları anlatılırken Kırım Tatarlarına daha fazla yer verilmesi için Türkiye'de ve diasporada İngilizce bilen STK temsilcileri ve bilim insanları ile Ukraine Today kanalının irtibatlanması sağlanmalıdır.
- Moskova merkezli bilgisayar korsanlarına karşı Türk bilgisayar korsanlarının başta Kırım Tatar davası olmak üzere Türkiye'nin dış politikasına katkıda bulunması sağlanmalıdır. Karşı siber ataklara karşı Türk sitelerinin siber savunmaları güçlendirilmelidir.

• Putin'in Avrupa Birliği, Amerika ve Ukrayna'daki faaliyetleri kapsamlı araştırılmalı ve açığa çıkarılmalıdır. Buna ilk önce Türkiye'den başlanmalıdır.¹⁷

Kırım Tatarları: İkinci Sürgün ve Dördüncü Seçilmiş Travma

Kırım Tatarları için 2014 Kırım İşgali, ikinci sürgündür. Hatta bunu daha ileri götürürsek 2014 Kırım İşgali, Kırım Tatarları'nın tarihsel süreçte yaşadıkları dördüncü seçilmiş travmasıdır. Çatışma tarihinin psiko – analitik ve psiko – dinamik teori ve kavramlarla açıklanması çatışmanın başlangıç konuları ile günümüzdeki yansımaları arasında bağlantı kurulması ve analiz yapılması açısından önemlidir. Çatışan tarafların çatışmanın tarihi boyunca ve kriz dönemlerinde yaşadıkları psikolojik etkiler günümüzde çatışma koşullarına verdikleri tepki ile yakından ilişkilidir. Volkan tarafından ortaya atılan seçilmiş travmalardan bazıları şunlardır: Ermeniler için Soykırım / 1915 Olayları, Sırpılar için 1389 Kosova Savaşı, Kuzey İrlanda için 1689 Boyne Savaşı, Yahudiler için Holocaust.¹⁸ Geçmişte yaşanan travmaların günümüzde tekrar grup bilinç düzeyine çıkması grup içi ve gruplararası psikolojik etkilerin canlı tutulmasına yol açar. Çatışma tarihi çatışma ile ilgili sosyo-psikolojik süreçlere etki eder. Bu süreçlerin bazıları şunlardır: etnik-bencillik, grup içi dayanışma ve grup-dışı düşmanlık artışı, düşman imajı, yansıtma, dışsallaştırma, kurbanlaştırma egoizmi, düşman ve müttefik ihtiyacı, insansızlaştırma ve şeytanlaştırma sayılabilir.¹⁹

Kırım Tatarlarının ilk seçilmiş travması, 1783 yılında Kırım'ın Çarlık Rusyası tarafından ilhak edilmesidir. İkinci seçilmiş travma, 1917 yılında kurulan Kırım Halk Cumhuriyeti'nin Bolşevik Kızıl Ordu tarafından ortadan kaldırılmasıdır. Üçüncü ve en önemli seçilmiş travma Kırım Tatar etnik kimliğinin oluşmasında önemli bir yere sahip olan 1944 Sürgünüdür. 1944 Sürgünü kimilerine göre “Sovyet Soykırımı”²⁰ olarak adlandırılmaktadır. Dördüncü seçilmiş travma ise 2014 yılında Kırım'ın uluslararası hukuku hiçe sayarak işgal

17 Sezai Özçelik, “Putin ve Melez Savaş”, 26 Nisan 2016, **Kırım Haber Ajansı** Fikir Yazıları, <http://qha.com.ua/tr/fikir-yazilari/putin-ve-melez-savas-hybrid-war/144721/>

18 Volkan, Vamık. **Kanbağı: Etnik Gururdan Etnik Teröre**. İstanbul: Bağlam Yayınevi, 2000.

19 Ozelik, Sezai. Theories, Practices, and Research in Conflict Resolution and Low-Intensity Conflicts: The Kurdish Conflict in Turkey, **Journal of Conflict Studies**, vol. 26, no. 2, Winter 2006, s. 133. <https://journals.lib.unb.ca/index.php/jcs/article/view/4515/5328>

20 Brian G. Williams, **The Crimean Tatars: From Soviet Genocide to Putin's Conquest**, Oxford University Press, 2015.

edilmesidir. 1944 ‘te Stalin sürgününden sonra 2014 yılında Kırım Tatarları Putin Rusyası altında yaşamaya zorlanmıştır. Karadeniz bölgesi tarihi süreç boyunca birçok defa görülen saldırı, istila, etnik temizlik, baskı ve hatta soykırım ile karşı karşıya kalmıştır. Tarihin derinliklerinden gelen düşmanlıklar yanında günümüzde Kırım Tatarları Putin Rusya’sında giderek artan yabancı düşmanlığı, mutlak tek kişi hâkimiyeti, Rus imparatorluğu hayalleri, İslamafobi gibi etkenler ile de baş etmek zorunda kalmaktadır. Putin, 21. yüzyılın “Yeni Çarı” olarak görülmektedir. Yeni Rus milliyetçiliği, bir yandan Rus Ortodoks kilisesi diğer yandan Rus oligarşisi çabaları ile Rus politikası içinde daha fazla yer almaktadır.

Kırım’ın işgali, daha çok jeo-stratejik, jeo-ekonomik ve jeo-enerji kavramları ile açıklanmıştır. Karadeniz Filosunun önemi, NATO ve AB ‘nin Rusya’yı yeni üyelik ve komşuluk politikası ile çevrelemesine tepki, boru hatları diplomasisi gibi kavramlar ile Rusya’nın Kırım’ın işgal ettiği belirtilmiştir.

Kırım’ın işgali alternatif bakış açısı ile psiko-analitik ve psiko-dinamik teoriler ile açıklanabilir. 1991 yılından itibaren Kırım Tatarları anavatanları Kırım’a dönmüşlerdir. 1989 yılında Kırım’da yapılan nüfus sayımında Kırım Tatarları’nın oranı yüzde 1.9 iken 2001 yılında yapılan en son nüfus sayımı yüzde 12.1 olarak vermektedir. Kırım’ın toplam nüfusu 2001 yılında 2,033,700 olarak verilmiş ve bunun 243,433 Kırım Tatarı olduğunu bildirmiştir. İlginç olan nokta, Ruslar’ın Kırım’daki oranları 1989’da yüzde 65.6 iken 2001 yılında yüzde 58.5 düşmesidir.²¹ Nüfusun yüzde 12’sinden fazlasını oluşturan kırım Tatarları Kırım’ın günlük hayatı içinde yer almıştır. Ruslar açısından bu 1944 yılındaki soykırım suçlarının yüzlerine vurulmasıdır aslında bu. Her gün Ruslar, Kırım sokaklarında Kırım Tatarlarını gördükçe suçluluk hissetmektedir. Geçmişte yaptıkları günahların ve suçların her gün yüzlerine vurulması, Kırım’daki Rusların bilinçaltını etkilemiştir. Rusların bilinçaltı bu suçluluk duygusu ile dolmuştur. Öte yandan, Ruslar hiçbir zaman Kırım Tatarlarına yaptıkları haksızlıkları bırakın tanımayı kendilerini mağdur olarak göstermektedir. Birçok Rus kendini Stalin başta olmak üzere Sovyetler Birliği yönetimleri altında mağdur olarak görmektedir. Hem bu suçluluk duygusu hem kendini mağdur görmeleri sebebi ile Kırım Tatarları’nın Kırım gibi Rus psikozunda önemli yere sahip bir yerde bulunmaları mümkün değildir. Daha önce Rusların sistematik baskısı ve zulmü altında yaşayan Kırım Tatarlarına

21 Ukrencensus, “All Ukrainian Population Census 2001: Autonomous Republic of Crimea”, <http://2001.ukrencensus.gov.ua/eng/results/general/nationality/Crimea/>

tekrar zulüm yapılmasında hiçbir engel yoktur. Zaten Rusların tarihleri zorla yapılan göçler ve sayısız etnik temizlik kampanyaları ile doludur. Örneğin, Ivan III 1478 tarihinde Novgorod şehrini ele geçirdiğinde tüm halkın zorla göç ettirilmesini emretmiştir. Sovyet zamanında insanlar toplu halde Sibiry'a sürülmüş, 1863'te Kafkas halkları ve Çerkezler Türkiye'ye zorla göç ettirilmiş ve hatta 2nci Çeçen Savaşı sonrasında aynı zor kullanılarak baskı ve zulüm ile yerlerinde ve yurtlarında edilmiştir. 1999 yılında başlayan savaştan sonra İnguş Cumhuriyeti'ne sığınan birçok Çeçen, Altay dağlarına sürülmüştür. Hatta bazıları Sibiry'nın kuzey ve doğu bölgelerine zorla yollanmıştır. 2006 yılında Rus yetkililer, 2.300 Gürcü'yü kargo uçakları kullanarak sürmüştür. Bunun yapılması nedeni o dönemde Gürcistan Devlet Başkanı olan Saakashvili'nin dört tane Rus askerini casusluk suçlaması ile sınır dışı etmesidir.²²

Kırım'ın işgalinin altında yatan en önemli neden bana göre, Rusların bu suçluluk duygularını bastırma yanında kendilerini mağdur olarak görmele-ridir. 1954 yılında Kruşev tarafından Kırım'ın Ukrayna'ya verilmesi Ruslar açısından bir travmadır. Bu travmanın ikincisi 1991 yılında Sovyet İmparatorluğu'nun yıkılmasının ardından Kırım'ın tamamen Ukrayna hakimiyetine geçmesidir. Buna karşı 1995 yılında Kırım'da 2014 İşgaline benzer bir kriz yaşanmıştır. 1995 yılında Rus yanlıları Kırım'ı Rusya'ya bağlamak için 2014'tekine benzer adımlar atmışlar hatta referandum kararı bile almışlardır. Fakat Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) bağlı High Commissioners for National Minorities (HCNM) olan Max van der Stoel'in arabuluculuk ve üçüncü taraf müdahalesi ile çatışma çözümü sağlanmıştır. Hatta Kırım Tatarları o dönemde uluslararası alanda birçok kazanımlar elde etmiştir.²³

2014 yılında ise Kırım'da yaşanan kriz ile Kırım Tatarları tarih boyunca yaşadıkları travmayı yeniden yaşamıştır. Adeta tarihsel döngü tamamlanmış ve Kırım Tatarları için tarih tekerrür etmiştir. Kırım'ın Putin Rusyası tarafından işgali, uluslararası ilişkilerin realist ve jeo-stratejik teorileri yanında psiko-analitik ve psiko-dinamik yaklaşımlar ile açıklanmalıdır.

22 Blank, Stephen (2015). "A Double Dispossession: The Crimean Tatars after Russia's Ukrainian War", **Genocide Studies and Prevention: An International Journal**, vol. 9, Iss.1: 18-32, <http://scholarcommons.usf.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1271&context=gsp>

23 Sezai Özçelik, "The Triangular Conflict of Russia, Ukraine and the Crimean Tatars: Analysis of the 2014 Crimean Occupation and Annexation", Sertif Demir (der.), **Turkey Foreign Policy and Security Perspectives in 21st Century: Prospects and Challenges**, USA: Brown Walker Press, 2016, ss. 167-195.

Yaklaşık iki yıl sonra, Kırım'da gelinen nokta, Kırım Tatarları açısından hiç iç açıcı değildir. Kırım'da artan ölçüde faili meçhul cinayetlere kurban giden Kırım Tatarı sayısı artmaktadır. Sayıları hızla artan bu kaçırılma olaylarının en sonuncusuna, Kırım Tatar aktivist ve Kırım Tatar Kongresi Yönetim Kurulu Üyesi Ervin İbragimov'un üniformalı kişilerce zorla götürülerek kaçırılmasına, Uluslararası Af Örgütü ve diğer insan hakları örgütleri tepki göstermişlerdir.²⁴ Kırım Tatarları'nın milli temsil organı olan Kurultay ve Kırım Tatar Milli Meclisi (KTMM)'nin faaliyetleri, "Rusya federal kanununa karşı ihlallerin önlenmesi amacıyla", ilk önce 13 Nisan 2016 tarihinde "aşırı (radikal) örgüt kabul edilerek askıya alınmış"²⁵, sonra da 26 Nisan 2016 tarihinde faaliyetleri yasaklanmıştır.²⁶ Bu gelişmeyi Türkiye kınamıştır. Ukrayna Parlamentosu (Verkhovna Rada)'nda milletvekili olan Kırım Tatarlarının lideri Mustafa Abdülcemil Kırımoglu ile KTMM Başkanı Rifat Çubarov'a, Kırım'a, 22 Nisan 2014'te, beş yıllık süreyle, yani 2019 yılına kadar, giriş yasağı getirilmesi, Türk Dışişleri Bakanlığı yetkilileri tarafından "kabulü mümkün olmayan bir uygulama" olarak nitelendirilerek, sert bir şekilde kınanmıştır.²⁷ Kırım Tatarları, Sovyetler Birliği zamanından beri, şiddetsizlik ve sivil itaatsizlik yöntemlerini kullanarak, gösteri yoluyla vatanlarına dönme ve haklarını geri alma mücadelesi vermişlerdir. Örneğin, Sovyet lideri Gorbaçov'un iktidarı döneminde, 23-24 Temmuz 1987 tarihinde, bir grup Kırım Tatarı, Moskova'nın kalbi Kızıl Meydan ve Kremlin'de protesto gösterisi yapmışlardır.²⁸ Kırım'ın 2014'te Rusya tarafından işgal edilmesinden sonra, barışçıl gösterilere katılan Kırım Tatarları'na karşı, Rusya, yirmi üç bin dolar tutarında ağır para cezası ile yıldırma taktiği uygulamıştır. ²⁹ Yüzlerce Kırım Tatarı'nın evleri ve işyerleri, güvenlik güçlerinin baskınlarına maruz kalmışlardır.³⁰ Human Rights

24 **Amnesty International**, Crimean Tatar Activist Forcibly Disappeared, 26 May 2016, <https://www.amnesty.org/download/Documents/EUR5041212016ENGLISH.pdf>

25 **QHA**, "Sözde Savcı Meclis Faaliyetlerini Askıya Aldı", 13 Nisan 2016, <http://qha.com.ua/tr/siyaset/sozde-savci-meclis-faaliyetlerini-askiya-aldi/144423/>

26 **TC Dışişleri Bakanlığı**, "Kırım Tatar Milli Meclisi'nin Faaliyetlerinin Yasaklanması Hk.", TC Dışişleri Bakanlığı Açıklaması No:102 27 Nisan 2016, http://www.mfa.gov.tr/no_-102_-27-nisan-2016_-kirim-tatar-milli-meclisi_nin-faaliyetlerinin-yasaklanmasi-hk_.tr.mfa

27 **DW**, Tatarlar Ukrayna'yı İstiyor, <http://www.dw.com/tr/tatarlar-ukraynay%C4%B1-istiyor/a-17614794>

28 Nahaylo, Bohdan and Victor Swoboda. *Soviet Disunion: A History of the Nationalities Problem in the USSR*, New York: Free Press, 1990, s. 275.

29 **QHA**, Kırım Tatarlarına kesilen para cezaları ikiye katlanabilir, 04 Eylül 2014, <http://qha.com.ua/tr/toplum/kirim-tatarlarina-kesilen-para-cezolari-ikiye-katlanabilir/133842/>

30 **RFE/RL**, Police in Crimea Arrest Crimean Tatars after Home Raids, February 11, 2016,

Watch gibi uluslararası sivil toplum kuruluşları (STK) raporlarında, Kırım Tatarları'nın camilerine ve medreselerine baskınlar yapıldığı ve Müslümanların kutsal kitabı Kuran'ı Kerim başta olmak üzere, dinsel kitaplara el konulduğu bildirilmiştir.³¹ Rusya, başta Kırım Tatarları olmak üzere, işgal altındakileri "pasaportlama" süreci ile Rusya vatandaşlığını ve pasaportlarını kabul etmeye zorlamaktadır. Sayıları 300 bini bulan Kırım Tatar nüfusundan yaklaşık 15 bini, Kırım'ın işgalinden bir yıl sonra, ikinci sürgün olayını yaşayarak yarımada'yı terk etmek zorunda kalmıştır.³²

Kırımın ilhak edilmesinin ardından, Kırım Tatar Milli Meclisi, Rusya'ya yönelik yaptırım içeren taleplerde bulunmuştur. Örneğin Meclisin, Küçük Kaynarca Antlaşması ve diğer tarihi antlaşmaların verdiği haklar çerçevesinde Rus gemilerine Türk Boğazlarını kapatması ve Türk donanmasını Kırım'a yardıma göndermesi gibi taleplerdi. Türkiye ise, bu talepleri, Montrö Sözleşmesine ve Uluslararası Deniz Hukukuna aykırı olmasından ötürü reddetmiştir. Türk Donanması'ndan destek amacıyla Kırım'a gemi gönderilmesi talebi de, NATO'nun özel kararının gerektiği gerekçesiyle olumsuz karşılanmıştır. Ancak ilhaktan sonra, NATO ve ABD deniz kuvvetlerine ait gemilerin Karadeniz'de keşif faaliyetleri kapsamındaki hareketliliği artmıştır. Bu, daha çok Rusya'nın genişleme hareketlerine karşı önlem alma amaçlı girişimlerdi.³³

Özetle; Kırım'ın Rusya tarafından yasadışı ve Uluslararası Hukuku hiçe sayarak, önce işgal edilmesi ve ardından meşruiyeti ve geçerliliği tartışmalı halk oylaması sonucu ilhak edilmesi, Karadeniz ve Kafkasya bölgelerindeki barış ve istikrar üzerinde olumsuz etkileri olmuştur. Batılı ülkelerin, Rusya'nın genişlemeci ve yayılcı politikalarına karşı uyguladığı yumuşak güç ve yaptırım uygulama taktikleri yeterli olmamıştır. Kırım'dan sonra, Suriye'de, Rusya, askeri ve politik kaslarını kullanmıştır. Amerika ve AB'nin dış politika araçları, Rus stratejilerine karşı yetersiz kalmıştır. Birçok Ukraynalı Euromaidan, yaşanan Renkli Devrimin ardından, NATO ve AB ile bütünleşme dahil,

---

<http://www.rferl.org/content/ukraine-crimea-raids-tatars-ylta-bakhchesary/27545630.html>

- 31 **Human Rights Watch**, Rights in Retreat: Abuses in Crimea Report, November 17, 2014, <https://www.hrw.org/report/2014/11/17/rights-retreat/abuses-crimea>
- 32 Amanda Paul, "Crimea One Year After Annexation", European Policy Centre Policy Brief, 24 March 2015, ss. 3-4, http://www.epc.eu/documents/uploads/pub_5432_crimea_one_year_after_russian_annexation.pdf
- 33 Sezai Özçelik ve Soner Karagül, "Ukraine Crisis and Turkey's Policy toward Crimea", (der.) Karol Kujawa ve Valery Morkva, **2014 Crisis in Ukraine: Perspectives, Reflections, International Reverberations**, Polonya: Aslan Press, s. 43-56.

daha iyi gelecek beklentilerinin karşılanmamasından dolayı hayal kırıklığı yaşamıştır. Rusya'nın çifte çevreleme politikasına karşı, Avrupa liderliğindeki yaptırım politikalarının, Rus enerji kaynaklarına bağımlı olan Avrupa'nın tek yumruk olarak hareket etmemesi sonucu, istenen sonuçları doğurmamıştır. Kırım ve Suriye üzerinden Türkiye'yi çevreleme politikası uygulayan Rusya, daha önce iyi ilişkiler kurduğu Ermenistan, İran ve hatta son zamanlarda Irak (Şii) merkezi yönetimi üzerinden Türkiye'ye karşı baskı uygulamaya devam etmektedir.

Kırım ve Kırım Tatarlarına yönelik Türk dış politikasının, realist/neo-realist ve inşacı kuram teorilerini birlikte uyguladığı görülmektedir. Türkiye, Kırım Tatarları üzerinden kimlik, değerler, uluslararası normlar, rejimler ve karar-verme süreçleri yoluyla inşacı dış politika izlemektedir. Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü savunması, Kırım krizine çözümün Uluslararası Hukuk ve diplomasi yoluyla olmasını savunması ve Kırım Tatarları'nın güvenliği, refahı, insan hakları ve özgürlüklerine saygı duyulmasına vurgu yapması, liberal ve inşacı politikanın göstergeleridir. Türkiye'nin Rusya ile enerji, ekonomik, ticari ve turizm alanlarındaki, karşılıklı bağımlılık ilişkileri yüzünden, Kırım krizinde, ulusal çıkarlarına uygun olarak Rusya'ya yaptırımlar yoluyla cezalandırmak yerine, onunla yan yana yürüterek, diyalog yoluyla Kırım sorununu çözmeye çalıştığı görülmektedir. Bunun en iyi göstergesi, Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisinde (AKPM), Ocak 2015'te yapılan oylamada, TBMM milletvekillerinden sadece ikisi, yaptırımların devam etmesi yönünde oy kullanmıştır. Dört TBMM milletvekili "hayır" oyu kullanırken, dört milletvekili de çekimser oy vermiştir. Rusya, AKPM kış oturumlarına katılmadığı için, 2016 yılı boyunca AKPM çalışmalarına katılma hakkını kaybetmiştir.³⁴

34 **QHA**, "Türk milletvekillerinin desteği Rusya'ya cesaret bahsetti", 07 Şubat 2015, <http://qha.com.ua/tr/siyaset/quot-turk-milletvekillerinin-destegi-rusya-ya-cesaret-bahsetti-quot/136035/>